

8. T.C. Dışışleri Bakanlığı. Bakan. URL: <https://www.mfa.gov.tr/bakan-genel.tr.mfa> (дата звернення: 15.12.2025).

9. T.C. Dışışleri Bakanlığı. Ortak basın toplantıları. URL: <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?fed88b04-c97a-4194-86cd-9cf5ddddd93b7> (дата звернення: 15.12.2025).

10. Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği. Ana sayfa. URL: <https://turkiye.mfa.gov.ua/tr> (дата звернення: 15.12.2025).

11. Челік К. С. Екстракція стійких словесних комплексів з текстів сучасного турецько-українського дипломатичного дискурсу. *Філологічні студії*. 2024. № 35(74), т. 1. С. 209–219. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/5_2024/par_1/37.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-46>

Шуточкін В. О.

аспірант 1 року навчання

спеціальності В9 Історія та археологія

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

**«ВИСОКА ПОРТА ТАК САМО УЗНАЄ НЕОБХІДНІСТЬ
ОСВОБОДЖЕННЯ УКРАЇНИ...» – ОБРАЗ ОСМАНСЬКОЇ
ІМПЕРІЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ «ВІСТНИКА СОЮЗУ
ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ»**

Сараєвське вбивство австро-угорського ерцгерцога Франца Фердинанда 28 липня 1914 року роздмухало полум'я, що перетворилося в один із найбільш кривавих конфліктів новітньої історії – Першу світову війну. Протистояння європейських держав, що охопило половину світу, не залишала осторонь увагу українське суспільство, яке було роз'єднане між двома імперіями – Австро-Угорщиною та Росією. Українці, що понад сторіччя знаходилися під гнітом цих монархій, шукали можливість відродити свою ідентичність та незалежність, що були втрачені в часи Гетьманщини. Однією із політичних організацій, яка вбачала курс на відновлення української державності став Союз визволення України (СВУ), що був створений емігрантами з Наддніпрянської України в серпні 1914 року. Головним завданням цієї спільноти вбачалося проголошення соборності та самостійності

України та сприяння поразці Російської імперії заради відродження незалежності Української держави. Задля цього СВУ ставив на меті залучитися підтримкою країн Центрального блоку (особливо Німеччиною та Австро-Угорщиною). Окремим інтересом ставало залучення до війни Османську імперію, яка була історичним супротивником Росії. Українці та турки мали давні історичні контакти, особливо в часи Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького та Руїни. Дослідження образу Османів у періодичному виданні СВУ є надзвичайно важливим, як рідкісний випадок свідомого конструювання «корисного турка» в українському політичному дискурсі ХХ століття, що суперечив тогочасній європейській орієнталістиці.

Взаємодія Союзу визволення України з Туреччиною широко студіювалася в українській історичній науці. Фундаментальною є праця І. Патера [8], що демонструє, як діячі СВУ налагоджували зв'язки з турецькою громадськістю для підтримки ідеї утворення української держави. П. Гай-Нижник у своїх студіях [2] висвітлював південно-східний вектор української дипломатії в період від 1917 по 1921 роки, зокрема становлення українсько-турецьких взаємин, налагодження політико-дипломатичних та фінансово-економічних відносин між УНР і Українською Державою з Османською імперією на початку ХХ ст. Особливо історик акцентував увагу на діяльності місії СВУ та Головної Української Ради (ГУР) в Стамбулі [2, с. 8]. Дослідники В. Гудзь та Г. Гасанов у своїй розвідці [3] акцентували увагу на участі Союзу Визволення України у спільному із країнами Центрального блоку проєкті висадки десанту на Чорноморському узбережжі Російської імперії та організації там українського повстання.

«Вістник Союзу визволення України» став друкованим органом Союзу визволення України, що виходив з 5 жовтня 1914 до 13 листопада 1918 року у Відні. Початково видання публікувалося щодвотижні, з 1915 року – щотижня. Часопис почав функціонувати після початку Першої світової війни та захоплення у вересні 1914 року російськими військами Львова, який був осередком СВУ. Перше число часопису вийшло у Відні 5 жовтня 1914 року. У ньому було вміщено програмні документи Союзу визволення України: «Наша платформа», «До громадської думки Європи», «До українського народу Росії», «Відозви СВУ».

Після початку Першої світової війни діячі СВУ активно закликали Османську імперію вступити у протистояння з Росією. 5 жовтня 1914 року організація опублікувала у виданні «Відозву Союзу визволення України до турецького народу» [1]. У цьому заклику СВУ акцентує увагу на давності ворожнечі між Туреччиною та Росією, посиляючись на наміри росіян заволодіти Стамбулом. Союз відверто

звинувачує Петербург у втручанні в Першу та Другу Балканську війну, що завадила Османській імперії стати модерною державою. У відозві СВУ агітує Туреччину до знищення «царства розбою й насильства» та розбиття російського імперіалізму, що заважає спокою в Європі та Азії. Цікавим є те, що об'єднання вбачало Туреччину захисником пригноблених мусульманських народів, що проживали на території Російської імперії [1]. Тож, у часописі Османська імперія постає «рятівником» народів, які сповідують іслам. У відозві СВУ до Туреччини наголошується про давні зв'язки між українцями та турками-османами, зокрема за часів гетьманування Петра Дорошенка та Пилипа Орлика, а також не оминає увагу й надання притулку запорожцям в Туреччині після зруйнування російськими військами Запорізької Січі у 1775 році [1].

У відповідь на відозву турецький часопис «Terdjiman-i-Hakikat» акцентував на стражданнях українців під гнітом Російської імперії, таким як утиски рідної мови, літератури, прав, товариств [7]. Османська влада, згідно з оглядом цього часопису у «Вістнику» з розумінням та співчуттям ставиться до українського народу і у разі спалаху конфлікту з Росією готова надати підтримку українцям у боротьбі за незалежність.

Особливу увагу Союз звертав на геополітичні протистояння Росії з Туреччиною. Імперію непокоїло надто міцне співробітництво Туреччини та Персії, з якою воювала Росія протягом останніх років. За даними «Вістника» [6] персько-курдські племена тричі вдарили по російських загонах, що окупували країну, та здобули перемогу, завдяки фінансовій підтримці Османської імперії. Тому, для Петербургу було вкрай важливо розпочати черговий російсько-турецький конфлікт, метою якого було захоплення стратегічної протоки Дарданелл та Стамбулу. За думкою «Вістнику» турецький уряд був усвідомлений щодо майбутньої загрози та почав готуватися під проводом Енвер-Бея до великого конфлікту [6].

Через місяць після вступу Османської імперії у Першу світову війну в черговому випуску «Вістника СВУ» опублікувалася декларація Талаат-бея [4], міністра внутрішніх справ Османів. У повідомленні мовилося про прийняття відпоручника «Союзу Визволення України» М. Меленевського в Стамбулі Талаат-беєм, де міністр запевнив у беззаперечній підтримці Туреччині у справі змагань українського народу до створення незалежної української держави. Як йшлося у повідомленні: «Талаат-бей освідчив, що Висока Порто так само, як кабінет берлінський чи віденський, узнає необхідність освободження України з під російського панування; коли Росія буде побита, правительство Оттоманське допоможе українському народови сотворити незалежну державу» [4]. Також міністр внутрішніх справ

наголосив, що утворення самостійної української держави може дати Європі гарантію спокійного розвитку.

Активно часопис публікував спогади та враження звичайних людей, які були дотичні до військових дій. Однією із таких публікацій стала стаття М. Новаковського «З близького сходу» [5], в якому він описує мобілізаційні процеси в Османській імперії та її підготовку до війни. Автор наголошує, що турецькі вояки неабияк цікавилися долею українців та мали честь контактувати з ними. Як наводить Новаковський: «Говоримо з собою знаками, рекомендуєм себе – «Україна, Українці». А ті прості вояки, щирі і прості як первісні діти природи, як зраділи вони, як дають на всі способи знати, що вони знають нас – й указуючи на серце вигукують «Україна-кардаш» (Україна-брат)» [5]. Тож у «Вістнику» Османська імперія постає як братерський народ, який хвилюється та турбується за долю України.

Союз Визволення України завзято намагався перехилити на бік українців османський уряд. У повідомленні «Українська пропаганда в Туреччині» СВУ активно взаємодіяв із турецьким населенням, особливо в м. Ізміті [9]. У кінці лютого 1915 року з ініціативи ізмітського губернатора відбулося віче, що було присвячене українському питанню в місцевій хлоп'ячій гімназії. Першу промову мав губернатор. Він наголошував на відносинах між турками та українцями, які зародилися ще з часів козацтва, намагання Московії загарбати Україну та знищити її культуру та ідентичність, про діяльність Українських Січових Стрільців, які завзято б'ються проти російського ворога [9]. Після промови губернатора слово взяв куратор шкільної округи, який наголосив на тому, що українці нині визволяють цивілізований світ від московського варварства. Промови також рекли й інші урядовці, офіцери та навіть учні. Всі вони якнайщиріше висловлювали симпатію до Туреччини та бажали, щоб українці визволилися від російського ярма та стали добрими сусідами Османів. В результаті, всі промови завершилися оплесками та вигуками «Хай живе Україна!» [9].

Отже, проаналізувавши образ Османської імперії за матеріалами «Вістника Союзу Визволення України», образ Османської імперії постає переважно позитивним і прагматичним. Він формується в контексті антиросійської орієнтації СВУ, де Османська імперія (Туреччина) сприймається як потенційний союзник у боротьбі проти російського імперіалізму, здатний сприяти визволенню українських земель від царського панування. Матеріали «Вістника» підкреслюють давні контакти між українцями та турками, посилаючись на постаті на кшталт гетьмана Петра Дорошенка, Пилипа Орлика та Запорозької Січі. Османська імперія зображується як жертва російської експансії, подібно до України. Статті та репортажі в «Вістнику» описують

позитивну рецепцію українських ідей у турецькому суспільстві – від військових до інтелігенції. Це підкреслює образ Османської імперії як реципієнта української пропаганди, де українське питання інтегрується в османський наратив боротьби з Росією, сприяючи «пробудженню» турецького суспільства до значення України. Загалом, у матеріалах «Вістника СВУ» Османська імперія не зображується як загроза чи «історичний ворог», а як інструментальний союзник у геополітичній грі Центральних держав проти Антанти. Цей образ слугував пропагандистським цілям СВУ, спрямованим на інтернаціоналізацію українського питання.

Література:

1. Відозва Союзу Визволення України до турецького народу. Вістник Союзу визволення України. Відень. 1914, дня 5 жовтня.
2. Гай-Нижник П. Україна-Туреччина: становлення міждержавних та дипломатичних взаємин (1917-1921 рр.). *Гілея. Науковий вісник*, 2020. № 157. С. 7–16.
3. Гудзь В., Гасанов Г. Особливості дослідження участі Союзу Визволення України в організації «Константинопольської акції» 1914 року. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. № 4. С. 40–55.
4. Деклярація Талаат-бея. Вістник Союзу визволення України. Відень. 1914, дня 31 грудня.
5. З близького сходу (З вражінь подорожнього). *Вістник Союзу визволення України*. Відень. 1914, дня 31 грудня.
6. Заграничний огляд. В. Росії і біля Росії. *Вістник Союзу визволення України*. Відень. 1914, дня 5 жовтня.
7. Огляд преси. Вістник Союзу визволення України. Відень. 1914, дня 5 жовтня.
8. Патер І. Союз Визволення України і Туреччина. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 2006. № 15. С. 636–644.
9. Українська пропаганда в Туреччині. *Вістник Союзу визволення України*. Відень. 1915, дня 24 квітня.